ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

No 13_Ιούλιος 2013

Κείμενο Πολιτικής

Κρίση Χρέους της Ζώνης του Ευρώ: Επιπτώσεις στην Εξωτερική Διάσταση της Ε.Ε.

Κωνσταντίνος Παπανικολάου
Εκπαιδευόμενος Ερευνητής στο Παρατηρητήριο για την Κρίση

ΕΛΙΑΜΕΠ ELIAMEP
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
HELLENIC FOUNDATION FOR EUROPEAN & FOREIGN POLICY

Copyright © 2013
Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ)
Βασιλ. Σοφίας 49, 106 76 Αθήνα
Τηλ.: +30 210 7257 110 | Fax: +30 210 7257 114 | www.eliamep.gr | eliamep@eliamep.gr
All Rights Reserved

Κρίση Χρέους της Ζώνης του Ευρώ: Επιπτώσεις στην Εξωτερική Διάσταση της Ε.Ε.

Κωνσταντίνος Παπανικολάου

Ο Κωνσταντίνος Παπανικολάου είναι εκπαιδευόμενος ερευνητής στο Παρατηρητήριο για την Κρίση. Σπούδασε Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές (ΒΑ) στο Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιά και είναι τελειόφοιτος στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα των Ευρωπαϊκών και Διεθνών Σπουδών στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Αθηνών. Έχει συμμετάσχει σε ερευνητικά προγράμματα και τα ερευνητικά ενδιαφέροντά του αφορούν την Ευρωπαϊκή πολιτική οικονομία, την εξωτερική πολιτική και τις εξωτερικές σχέσεις της Ε.Ε.

Οι απόψεις που εκφράζονται σε αυτό το κείμενο πολιτικής είναι των συγγραφέων και δεν αντιπροσωπεύουν απόψεις του Ιδρύματος, του Διοικητικού Συμβουλίου, της Διεύθυνσης ή των κατά περίπτωση και καθ' οιονδήποτε τρόπο συνεργαζομένων φορέων.

Περιεχόμενα

Περίληψη 4
Λέξεις Κλειδιά: 4
1. Εισαγωγή 5
2. Οι επιπτώσεις της κρίσης στην οικονομική ισχύ της Ε.Ε. 5
3. Οι επιπτώσεις της κρίσης στην πολιτική και αμυντική ισχύ της ΕΕ 9
Συμπερασματικά 11
Βιβλιογραφία 13

Κρίση Χρέους της Ζώνης του Ευρώ-Επιπτώσεις στην Εξωτερική Διάσταση της Ε.Ε.

Κωνσταντίνος Παπανικολάου, Εκπαιδευόμενος Ερευνητής

Περίληψη

Η κρίση χρέους της ζώνης του ευρώ αποτέλεσε ένα γεγονός-τροφοδότη δραστικών εξελίξεων στην πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η Ε.Ε. έχει επηρεαστεί σε πολλά επίπεδα με αρνητικό τρόπο, αντιστρέφοντας μία ανοδική και προωθητική πορεία που ακολούθησε ιδιαίτερα με την δημιουργία της ΟΝΕ και του ενιαίου νομίσματος. Πλην των αδιαμφισβήτητων συνεπειών που έχουν επηρεάσει την εσωτερική βιωσιμότητα του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, αρνητικές συνέπειες έχουν δημιουργηθεί και για την εξωτερική διάσταση της Ένωσης. Το παρόν κείμενο πολιτικής έχει ως στόχο την διερεύνηση των συνεπειών της κρίσης στην οικονομική, πολιτική και αμυντική ισχύ της Ε.Ε.

Λέξεις Κλειδιά:

Κρίση Χρέους, Ευρωπαϊκή Ένωση, εξωτερικές σχέσεις

1. Εισαγωγή

Η κρίση χρέους της Ευρωζώνης όχι μόνο δημιούργησε αμφιβολίες γύρω από το κοινό νόμισμα και τις δομές διακυβέρνησής του, αλλά επηρέασε την Ε.Ε. σε πολλά επίπεδα. Στο κείμενο αυτό θα επιχειρηθεί να ερευνηθούν οι συνέπειες της κρίσης όχι μόνο σε άμεσο επίπεδο -δηλαδή στις οικονομικές και παραγωγικές επιδόσεις της Ε.Ε. και των κρατών-μελών της- αλλά και σε χαρακτηριστικά όπως η διπλωματική, πολιτική ή οικονομική ισχύς, δηλαδή τα μέσα με τα οποία η Ε.Ε. υποστηρίζει τον ρόλο της ως παγκόσμια ειρηνική και κανονιστική δύναμη. Επιπρόσθετα, θα ερευνηθούν οι επιπτώσεις των κανονιστικών χαρακτηριστικών της εξωτερικής πολιτικής της Ε.Ε. μέσω της αμφισβήτησής της ως πρότυπο μοντέλο ανταγωνιστικής οικονομικής και περιβαλλοντικής διαχείρισης πόρων και ως πρότυπο περιφερειακό μοντέλο σε παγκόσμια διάσταση.

2. Οι επιπτώσεις της κρίσης στην οικονομική ισχύ της Ε.Ε.

Η χρηματοπιστωτική κρίση που παρουσιάστηκε στην παγκόσμια οικονομία το 2008 και η συνακόλουθη κρίση χρέους της ζώνης του Ευρώ αποτελούν δύο από τις κυριότερες αιτίες της δημιουργίας αρνητικών συνεπειών για την Ε.Ε., καθώς και για την ίδια τη διαδικασία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης την τελευταία πενταετία. Ο ρόλος της Ε.Ε. ως παράγοντας σταθερότητας ανάμεσα στα κράτη-μέλη έχει σημειώσει σημαντική υποχώρηση. Η ισορροπία ισχύος μέσα στην Ε.Ε. και οι σχέσεις μεταξύ των Ευρωπαϊκών θεσμών και των κρατών-μελών έχουν μεταβληθεί, αποδυναμώνοντας τον ρόλο της Ε.Ε. ως παράγοντα σταθερότητας. Σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής, η Ε.Ε. έχει παρουσιάσει έλλειμμα συνοχής, χρηματοδοτικών πόρων και πολιτικής βούλησης σε μία σειρά από ζητήματα. Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής άμυνας, η μείωση των αμυντικών προϋπολογισμών σε συνδυασμό με την εμφάνιση διχογνωμιών στο ζήτημα της κοινής αμυντικής συνεργασίας δημιουργεί συνθήκες για πιθανά spill-overs στη συγκεκριμένη πολιτική.

Το κοινό νόμισμα, το Ευρώ, το οποίο αποτελεί σύμβολο για την ενότητα και την ισχύ της Ευρώπης και κύρια πηγή ολοκλήρωσης βρίσκεται στην μεγαλύτερη κρίση που έχει περιέλθει από τότε που εγκαθιδρύθηκε η ΟΝΕ. Το ευρώ και οι οικονομικές δομές που δημιουργήθηκαν για να το πλαισιώσουν εξελίσσονται, εντός της τελευταίας διετίας, σε συγκριτικό μειονέκτημα για την παγκόσμια επιρροή της Ε.Ε. κατά την περίοδο της κρίσης. Η παρέμβαση του Δ.Ν.Τ. στην υποστήριξη τεσσάρων κρατών-μελών της ζώνης του ευρώ εκλήφθηκε ως στοιχείο αδυναμίας, αφού οι θεσμοί της ΟΝΕ και τα κράτη-μέλη έδειξαν ότι δεν μπορούσαν να αντιμετωπίσουν την κρίση χρέους χωρίς τη συνδρομή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου στο χρηματοδοτικό και τεχνικό επίπεδο. Το «Ευρωπαϊκό πρόβλημα» [όπως καταγράφεται η κρίση της Ευρωζώνης στις συνεδριάσεις των διεθνών οικονομικών οργανισμών – Δ.Ν.Τ., Παγκόσμια Τράπεζα, G20, G8] έχει αποτελέσει αιτία μείωσης της επιρροής της Ένωσης, ιδιαίτερα σε σχέση με τους εταίρους της, στο πεδίο των πολυμερών θεσμών οικονομικής διακυβέρνησης, όπου η παρουσία των Ευρωπαϊκών κρατών είναι κεντρική καθ' όλη τη μεταπολεμική περίοδο.

Ένα επιπρόσθετο δείγμα της μείωσης της επιρροής της στην κατανομή οικονομικής ισχύος είναι η πρόσκληση, εκ μέρους αξιωματούχων της Ε.Ε. και των πρωταγωνιστικών κρατών-μελών, προς τις χώρες BRICS και άλλες αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες, να αναλάβουν να στηρίξουν μέρος της ρευστότητας του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (European Stability Mechanism).[i] Πιο συγκεκριμένα, η Κίνα, η Ρωσία και η Βραζιλία κλήθηκαν να προχωρήσουν σε αγορά κρατικών ομολόγων των κρατών-μελών, καταδεικνύοντας έτσι τις δυσλειτουργίες που έχουν δημιουργηθεί από την έλλειψη ικανοποιητικών πόρων από τα ίδια τα κράτη-μέλη και δημιουργώντας ένα αρνητικό στοιχείο στη διαμόρφωση των σχέσεών της και στην ισορροπία ισχύος σε σχέση με άλλους εταίρους. Αυτό το στοιχείο αναδεικνύει καταρχήν τη μεγάλη ρευστότητα που χαρακτηρίζει τον καθορισμό της οικονομικής ισχύος σε παγκόσμια κλίμακα, παράλληλα όμως υπονομεύει τη θέση της Ε.Ε., του μεγαλύτερου οικονομικού μπλοκ του πλανήτη, σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια. Πλην αυτού του στοιχείου, η μείωση της οικονομικής ισχύος έχει εκφραστεί και με έναν επιπλέον τρόπο. Κρατικά και ημι-κρατικά επενδυτικά ταμεία προερχόμενα από τις αναπτυσσόμενες BRICS, τις αραβικές χώρες αλλά και από τις χώρες της ASEAN, αποκτούν κατά την τελευταία τριετία δεσπόζουσα θέση στην αγορά της Ε.Ε., παραμερίζοντας εταιρείες που μέχρι τώρα είχαν αναδειχθεί σε παραδοσιακούς «εθνικούς πρωταθλητές» Ευρωπαϊκών συμφερόντων. Η Κίνα αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αναδυόμενης οικονομίας, της οποίας κρατικές εταιρείες ή εταιρείες με ισχυρή συμμετοχή του κινεζικού δημοσίου έχει προχωρήσει σε επιθετικές εξαγορές Ευρωπαϊκών εταιρειών, εκμεταλλευόμενη την έλλειψη ρευστότητας που κυριαρχεί στις οικονομίες του Ευρωπαϊκού Νότου – [οι κινεζικές Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) στην Ευρώπη έχουν αποτελέσει το 1/3 των συνολικών ΑΞΕ εκ μέρους της Κίνας σε παγκόσμιο επίπεδο, μεταξύ 2010-2011]. Παράλληλα, αντίστοιχες τάσεις παρατηρούνται και από μία μερίδα των Ρωσικών οικονομικών ελίτ, καθώς και κρατών του Αραβικού κόσμου, έχοντας προχωρήσει σε εντυπωσιακές επενδυτικές κινήσεις και δημιουργώντας αρνητικές αντιδράσεις στις πολιτικές ελίτ και στην κοινή γνώμη ορισμένων κρατών-μελών.

Η ισχυρή επενδυτική παρουσία εταιρειών (κρατικών και ιδιωτικών) στην Ε.Ε., οι οποίες ανήκουν σε μεγάλες αναδυόμενες οικονομίες, έχει διαμορφώσει μία κατάσταση άνευ προηγουμένου στο διεθνές οικονομικό σύστημα, την αντιστροφή δηλαδή των επενδυτικών ροών σε σχέση με τις προηγούμενες δεκαετίες. Την αντιστροφή, με άλλα λόγια, του θεωρητικού σχήματος «κέντρο-περιφέρεια» και την ενεργό συμμετοχή της Ε.Ε. σε αυτή την εξέλιξη, δεδομένου ότι αποτελεί τον ισχυρότερο σε μέγεθος, σε απόλυτους αριθμούς, δρώντα του αποκαλούμενου «βιομηχανικού και χρηματοπιστωτικού κέντρου».

Η Ε.Ε. παραμένει το μεγαλύτερο οικονομικό μπλοκ του πλανήτη, καταλαμβάνοντας περίπου το 1/4 του παγκόσμιου ΑΕΠ. Την περίοδο 2008-2012, το Ευρωπαϊκό μερίδιο επί του παγκόσμιου ΑΕΠ παρουσίασε συγκριτική πτώση περίπου 4,5% σε απόλυτες τιμές, υποχωρώντας σε σχέση με το μερίδιο που κατείχε η Ε.Ε. το 2008, οπότε και κατείχε 1/3 και πλέον του παγκόσμιου ΑΕΠ. Την ίδια στιγμή, αναδυόμενοι εταίροι της Ε.Ε., όπως η Κίνα, η Ινδία ή η Ρωσία, αύξησαν κατά πολύ το μερίδιό τους την συγκεκριμένη χρονική περίοδο της κρίσης, ενώ οι Η.Π.Α. διατήρησαν το μερίδιο τους σταθερό μέσα από την αποτελεσματικότερη διαχείριση των συνεπειών της χρηματοπιστωτικής κρίσης, μειώνοντας την απόκλιση από την Ε.Ε.

ΜΕΡΙΔΙΟ ΑΕΠ/ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΑΕΠ

	1998	2008	2012
Ε.Ε*	30,5%	30,4%	25,9%
Η.Π.Α.	29%	23,4%	23,7%
ΚΙΝΑ	3,4%	7,1%	9,8%
ΙΑΠΩΝΙΑ	12,9%	8,1%	8,8%
ΡΩΣΣΙΑ	0,9%	2,7%	3

*Ο υπολογισμός του μεριδίου της Ε.Ε. γίνεται βάσει των 15 κρατών μελών του παλαιού πυρήνα και των δώδεκα των δύο τελευταίων διευρύνσεων και στους τρεις χρονικούς σταθμούς που αναφέρονται. Αυτός ο υπολογισμός γίνεται για τεχνικούς λόγους ώστε να γίνει εμφανής η μεταβολή των μεγεθών από την προσέγγιση του ανταγωνισμού της οικονομικής ισχύος χωρίς να υπολογίζεται η προφανής μεταβολής μεγέθους λόγω των διευρύνσεων του 2004 και 2007.

Πηγή: *EU in the world/A statistical portrait/2010 Eurostat*

Ανάλογες είναι οι τάσεις που παρατηρούνται και στην εξαγωγική δυναμική της Ε.Ε. σε σχέση με τους παγκόσμιους εταίρους της. Η ύφεση και η ανεργία που μαστίζουν πολλές από τις Ευρωπαϊκές οικονομίες και η στασιμότητα της Ευρωπαϊκής οικονομίας εν γένει συντέλεσαν στην πτώση του μεριδίου των εξαγωγών των κρατών-μελών της Ε.Ε. επί του παγκόσμιου συνόλου, παρόλο που σε απόλυτες τιμές έχει καταγραφεί αύξηση των Ευρωπαϊκών εξαγωγών. Σε αντιδιαστολή, έχουν ενισχυθεί τα εξαγωγικά μερίδια αναδυόμενων οικονομιών όπως της Κίνας, της Ινδίας και της Ρωσίας, ιδιαίτερα κατά την τελευταία τετραετία. Η Κίνα, με την ξέφρενη οικονομική της ανάπτυξη κατά την τελευταία δεκαετία, έχει ενδυναμωθεί σημαντικά, σε σημείο που εάν οι ίδιες τάσεις εξακολουθήσουν θα κατορθώσει να υπερκεράσει την Ε.Ε. ως πρώτη εξαγωγική δύναμη του πλανήτη.

Εξετάζοντας κάποιους ενδεικτικούς δείκτες της εξωτερικής διάστασης της Ε.Ε., γίνεται σαφές ότι η οικονομική και εμπορική ισχύς της βρίσκονται σε πτωτική τάση, με την κρίση χρέους και την ύφεση που παρουσιάζει η πλειονότητα των κρατών-μελών να δρουν ως καταλύτες. Αυτή η πτώση παρουσιάζεται πιο εμφατική λόγω των αυξητικών τάσεων της ισχύος ανταγωνιστών-εταίρων της Ε.Ε. όπως οι Η.Π.Α., η Κίνα, η Ινδία και η Ρωσία στο διεθνές εμπόριο και στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα συνολικότερα. Οι δείκτες οι οποίοι καταδεικνύουν εντονότερα την πτώση της επιρροής της Ε.Ε. στο οικονομικό πεδίο, είναι οι δείκτες που εμφανίζουν τις εσωτερικές αδυναμίες της Ένωσης στο οικονομικό πεδίο αλλά δημιουργούν αλυσιδωτά εξωγενείς συνέπειες. Η αύξηση της ανεργίας (12% στην ζώνη του ευρώ το 2012), η ασθμαίνουσα οικονομική ανάπτυξη (1,5% οι προβλέψεις για την Ε.Ε. για το 2013), η κατακόρυφη αύξηση των κρατικών ελλειμμάτων και η συνακόλουθη αύξηση των χρεών στο σύνολο των κρατών έχει μειώσει σημαντικά την δυναμική της ευρωπαϊκής οικονομίας. Ο μέσος όρος των κρατικών χρεών της Ε.Ε. (27) και της ζώνης του ευρώ έχει αυξηθεί κατά 20% την περίοδο 2007-2012 καταδεικνύοντας την δραστική επιδείνωση των δημόσιων οικονομικών στα κράτη μέλη αλλά και στις δυνατότητες που έχουν για την περαιτέρω προώθηση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Παρόμοιες ήταν οι τάσεις την συγκεκριμένη περίοδο σε ανεπτυγμένους εταίρους της Ένωσης (Η.Π.Α., Ιαπωνία). Αντιθέτως αναδυόμενες οικονομίες προχώρησαν σε μείωση ή σταθεροποίηση των ελλειμμάτων προϋπολογισμού και των κρατικών χρεών ως ποσοστό του ΑΕΠ,

βελτιώνοντας την βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών. Η επιδείνωση συμβάλλει σε σημαντικό βαθμό στην πτώση της οικονομικής της Ε.Ε. θέτοντας σε κίνδυνο το ίδιο το μέλλον του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος.

Η μείωση αυτή της επιρροής της Ε.Ε., ως αποτέλεσμα της κρίσης, έχει δημιουργήσει αντιδράσεις από τους εταίρους της, με μήλον της έριδος την υπέρ-εκπροσώπηση των Ευρωπαϊκών κρατών στους κύριους πολυμερείς διεθνείς οργανισμούς. Η μία αναφορά σε αυτό το ζήτημα αναφέρεται στα μερίδια και την ισχύ των Ευρωπαϊκών κρατών στο Δ.Ν.Τ., ιδιαίτερα σε σχέση με τις επιδιώξεις και τις φιλοδοξίες των BRICS. Στην πρόσφατη απόφαση του Δ.Ν.Τ. για τη δημιουργία τείχους προστασίας ύψους 460 δις, με σκοπό τη μη-εξάπλωση της Ευρωπαϊκής κρίσης στην υπόλοιπη παγκόσμια οικονομία, το ποσό απορροφήθηκε αποκλειστικά από τις χώρες BRICS και άλλες αναπτυσσόμενες οικονομικές δυνάμεις, ενώ η συμμετοχή Η.Π.Α. και Καναδά ήταν ανύπαρκτη.[1]Επιπλέον, και οι δείκτες δυναμικότητας της Ενιαίας Αγοράς, η οποία συγκαταλέγεται ανάμεσα στα σημαντικότερα επιτεύγματα της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, παρουσιάζουν πτωτικές τάσεις, στερώντας ουσιαστικά την Ε.Ε. από την ατμομηχανή της οικονομία της. Το ευρώ, το δεύτερο δομικό χαρακτηριστικό της Ευρωπαϊκής οικονομικής δυναμικής και παράγοντας οικονομικής και νομισματικής σταθερότητας, έχει βρεθεί στο επίκεντρο της κρίσης χρέους και έχει απολέσει σημαντικό κύρος ως παγκόσμιο νόμισμα, ενώ η Ευρωζώνη δεν θεωρείται πλέον ως άρτια οικονομική και νομισματική περιοχή. Η αμφισβήτηση των αγορών αναφορικά με τη συνοχή της Ευρωζώνης, σε συνδυασμό με την απολεσθείσα εμπιστοσύνη των αγορών και της πεποίθησης ότι η Ευρωζώνη παραμένει ένα άριστο επενδυτικό και οικονομικό περιβάλλον, έχει ζημιώσει σημαντικά την Ευρωπαϊκή οικονομική δυναμική.

Τέλος, οι επιπτώσεις της κρίσης χρέους στις Ευρωπαϊκές χρηματαγορές και στο Ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα είναι πολύ σημαντικές. Η ζώνη του Ευρώ αποτελούσε προ κρίσης, και εξακολουθεί να αποτελεί, ένα από τα ισχυρότερα χρηματοπιστωτικά και τραπεζικά κέντρα στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Η θετική αξιολόγηση που παρείχαν οι οίκοι αξιολόγησης και οι δείκτες εμπιστοσύνης των αγορών προς το οικονομικό και νομισματικό οικοδόμημα του ευρώ, είχαν χαρακτηρίσει την Ε.Ε. ως το δεύτερο σε δυναμικότητα χρηματοπιστωτικό κέντρο στην υφήλιο, θεωρώντας σχεδόν σίγουρη την ασφάλεια που παρέχει στο σύστημα η ΕΚΤ. Η αμφισβήτηση που έφερε η υπαγωγή τεσσάρων χωρών στον μηχανισμό στήριξης, αλλά και η καθυστερημένη αντίδραση των οικονομικών δομών της ζώνης του ευρώ, έχουν δημιουργήσει αρνητικές επιπτώσεις στην επιρροή που κατείχαν τα κράτη-μέλη της στον συγκεκριμένο τομέα.

Ιδιαίτερα από το 2011 και έπειτα, πληθαίνουν οι αναφορές στον διεθνή τύπο για μετακινήσεις κεφαλαίων εκ μέρους πολυεθνικών εταιρειών και επενδυτικών funds, από τις τράπεζες της ζώνης του ευρώ προς τράπεζες της Μ. Βρετανίας και των Η.Π.Α., μειώνοντας τα διαθέσιμα κεφάλαια στις Ευρωπαϊκές τράπεζες και προκαλώντας αναπόφευκτα μείωση της ρευστότητας σε κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ.[2] Ιδιαίτερα το 2011-2012, υπήρξαν πολυάριθμες αναφορές για εταιρείες που είτε έχουν ήδη αποσύρει μέρος των κεφαλαίων τους είτε παρακολουθούν στενά τις εξελίξεις για να το πράξουν. Ο χαρακτηρισμός «περιοχή υψηλού ρίσκου» που απέδωσε η Shell στη ζώνη του ευρώ είναι κάτι παραπάνω από χαρακτηριστικός και πρωτοφανής για τα δεδομένα των Ευρωπαϊκών

[1]Gros, Daniel, Giovannini, Alessandro, Ivan, Paul, Valliente, Diego, Kaczynski Maciej, Piotr, (2012), "*External Representation of the Euro Area*", Directorate General for Internal Policies-Policy Departement-

[2] Από αυτή την εικόνα εξαιρείται η Γερμανία και οι τράπεζες της, οι οποίες έχουν διατηρήσει το μεγαλύτερο μέρος των κεφαλαίων που κατείχαν στο ενεργητικό τους πριν το ξέσπασμα της κρίσης.

χρηματοπιστωτικών συστημάτων. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Global Banking Outlook της Ernst & Young, μόνο το πρώτο εξάμηνο του 2012, 110 δις ευρώ αποσύρθηκαν από το Ευρωπαϊκό χρηματοπιστωτικό σύστημα (το 70% των κεφαλαίων αποσύρθηκαν από χώρες της Ευρωπαϊκής περιφέρειας) προς άλλες, περισσότερο αξιόπιστες πηγές του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος.[3,4]

3. Οι επιπτώσεις της κρίσης στην πολιτική και αμυντική ισχύ της ΕΕ

Η οικονομική και εμπορική ισχύς δεν είναι το μοναδικό πεδίο που έχει επηρεαστεί από την κρίση χρέους της ζώνης του ευρώ. Αρνητικές συνέπειες έχουν προκληθεί και στην υλοποίηση της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και την υπεράσπιση των συλλογικών αμυντικών συμφερόντων των κρατών-μελών. Την εποχή της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, η γεω-οικονομία αποτελεί κινητήριο δύναμη για την κατανομή ισχύος σε παγκόσμια κλίμακα. Αφότου η οικονομική κρίση χτύπησε την Ευρώπη, ζητήματα όπως το ύψος του χρέους και η νομισματική ένωση έχουν μετουσιωθεί σε ζητήματα αρνητικών στρατηγικών επιδράσεων για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και για τη θέση της Ε.Ε. [5]

Στον τομέα της άμυνας, η κρίση έχει προκαλέσει σημαντικές επιπτώσεις στους αμυντικούς προϋπολογισμούς και στις επιχειρησιακές δυνατότητες των κρατών-μελών της Ε.Ε. Μόνο τέσσερα κράτη-μέλη, (Ηνωμένο Βασίλειο, Ελλάδα, Κύπρος, Γαλλία) ξεπέρασαν το όριο του 2% του ΑΕΠ στις δαπάνες για την άμυνα (2011), με την πλειονότητα των χωρών να βρίσκονται κάτω από το όριο του 1,5% του ΑΕΠ. Εκτός των επιχειρησιακών δυσκολιών που έχουν δημιουργηθεί από τη μείωση του αμυντικού προϋπολογισμού, η έλλειψη πολιτικής συμφωνίας σε διάφορα ζητήματα όπως αυτό της Λιβύης αποτελεί το δεύτερο χαρακτηριστικό spill-back στην Κοινή Πολιτική Άμυνας και Εξωτερικής Πολιτικής. Policy-makers αλλά και ερευνητές έχουν εκφράσει, μέσα από άρθρα τους, την άποψη ότι η μείωση των αμυντικών προϋπολογισμών θεωρείται ότι μπορεί να οδηγήσει την Ε.Ε. σε αποστρατιωτικοποίηση. Η αποστρατιωτικοποίηση, όπως αναφέρεται η μείωση των επιχειρησιακών δυνατοτήτων των κρατών-μελών, θα μπορούσε να έχει αρνητικές συνέπειες για την αποτελεσματικότητα της πολιτικής της Ε.Ε., ιδιαίτερα στο ζήτημα της διαχείρισης κρίσεων. Οι τάσεις αυτές έρχονται να αντιστρέψουν, εν μέρει, την πρόοδο που είχε πραγματοποιηθεί από την συνθήκη του Άμστερνταμ και έπειτα στον τομέα της κοινής Ευρωπαϊκής άμυνας και ασφάλειας. Οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις της ΚΕΠΠΑ αποτελούν απόπειρα αποτύπωσης της οικονομικής και πολιτικής ισχύος και σε όρους αμυντικής ικανότητας. Στην Ε.Ε. έχει αναπτυχθεί έντονος δημόσιος διάλογος αναφορικά με το μέλλον της κοινής αμυντικής συνεργασίας. Η διατήρηση του παρόντος μοντέλου ειρηνικής ισχύος αποτελεί την μέχρι στιγμής επικρατούσα άποψη. Παρόλα αυτά, έχει αναπτυχθεί και μια διαφοροποιημένη προσέγγιση, η οποία υποστηρίζει ότι η θεσμοθέτηση της αύξησης της συνεργασίας στον αμυντικό τομέα δεν θα αλλοίωνε τα βασικά χαρακτηριστικά της φύσης της Ε.Ε., αλλά αντιθέτως θα τη μετέτρεπε σε αποτελεσματικότερο παίκτη σε ζητήματα hard politics και

[3] http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=469896

[4] "Making the right moves", (March 2012), Global Banking Outlook 2012-2013, Ernst & Young publications, p.p. 24-28

[5] Strategic Trends 2012-Key Developments in Global Affairs-Center for Security Studies

διαχείρισης περιφερειακών και παγκόσμιων κρίσεων.[6] Επιπρόσθετα, η σχετική αποδυνάμωση των Η.Π.Α. σε απόλυτους και σχετικούς δείκτες και η ενίσχυση της πολύ-πολικότητας στο διεθνές σύστημα, χρησιμοποιούνται ως ευνοϊκό στοιχείο για την ανάδειξη της Ε.Ε. ως κορυφαίος δρών στο διεθνές πολυμερές και πολυπολικό παγκοσμιοποιημένο σύστημα.[7]Το παράδειγμα της Λιβύης είναι χαρακτηριστικό ως προς τη διαχείριση κρίσεων, αλλά παράλληλα αποτελεί μία στρατιωτική επέμβαση που, ναι μεν πραγματοποιήθηκε έπειτα από πρωτοβουλία ορισμένων κρατών-μελών της Ε.Ε., αλλά με την απαραίτητη επιχειρησιακή και πολιτική κάλυψη των Η.Π.Α. Μία πιθανή αποστρατιωτικοποίηση λόγω της μείωσης των αμυντικών προϋπολογισμών και της μείωσης των επιχειρησιακών δυνατοτήτων, ενδέχεται να δημιουργήσει εμπόδια στις εξωτερικές σχέσεις της Ε.Ε., ιδιαίτερα δε στην περιφερειακή σταθερότητα.

Οι ευρω-ατλαντικές σχέσεις αναμένεται να αποτελέσουν τμήμα αυτής της προβληματικής, εάν οι κυβερνήσεις των κρατών-μελών συνεχίσουν την ίδια πολιτική μείωσης των αμυντικών δαπανών. Η νατοϊκή επιχείρηση στο Αφγανιστάν, όπου τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. συνεισφέρουν το 30% των επιχειρησιακών δυνάμεων (δηλαδή το 90% του συνόλου των δυνάμεων πλην των Η.Π.Α.) αποτελεί ένα πεδίο όπου η μείωση αμυντικών δαπανών ενδέχεται να δημιουργήσει προστριβές με τον στενό σύμμαχο της άλλης όχθης του Ατλαντικού.[8]

Οι Η.Π.Α., με τη στροφή που επιχειρούν σε στρατιωτικό και πολιτικό επίπεδο, από την Ευρώπη και τη Μ. Ανατολή προς την Ανατολική και Νότια Ασία, θα αντιμετώπιζαν προβλήματα υλοποίησης των σχεδιασμών τους στην περίπτωση που τα Ευρωπαϊκά κράτη και η Ε.Ε. αποφάσιζαν να παύσουν την εξυπηρέτηση των υποχρεώσεών τους, όχι μόνο στη νατοϊκή επιχείρηση στο Αφγανιστάν, αλλά και στη διατήρηση της περιφερειακής ασφάλειας της Ευρασίας και της Αφρικής. Το ζήτημα αυτό έχει απασχολήσει κατά την τελευταία διετία την Ευρωπαϊκή βιβλιογραφία, και θεωρείται από ορισμένους συγγραφείς (οι οποίοι τάσσονται υπέρ μίας αυξημένης αμυντικής και εξωτερικής συνεργασίας) ως χαμένη ευκαιρία για την Ε.Ε. να αυξήσει την επιρροή και τον ρόλο της στη διατήρηση των παγκόσμιων ισορροπιών, δηλαδή σε έναν τομέα που από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και έπειτα ανήκει στη διακριτική ευχέρεια των Η.Π.Α..

Μια άλλη πιθανή συνέπεια της αποστρατιωτικοποίησης της Ε.Ε. είναι η πιθανότητα αποσταθεροποίησης της περιφέρειας και των συνόρων της Ε.Ε. Τα κράτη-μέλη αλλά και η Ε.Ε. ως ενιαία οντότητα συμμετέχουν σε αρκετές ειρηνευτικές αποστολές σε διάφορες συρράξεις στα σύνορα της Ε.Ε., ενώ μία πιθανή έκρηξη κάποιας από αυτές θα δημιουργούσε αδυναμία χειρισμού εκ μέρους της Ένωσης. Αυξημένες μεταναστευτικές ροές, οργανωμένο έγκλημα και τρομοκρατία είναι τρία φαινόμενα που ενδέχεται να ενταθούν λόγω της υποχρηματοδότησης ασφάλειας και άμυνας.[9] Η εξασθένιση της Ε.Ε. σε αυτό το επίπεδο θα αντιστάθμιζε τις πολιτικές πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί για τη διαχείριση περιφερειακών κρίσεων και ζητημάτων, μέσω της ιδιότητάς της ως πρώτης τάξεως πάροχος αναπτυξιακής βοήθειας και ανοικοδόμηση.

---

[6] Howrth, Jolyon, (2010), "The Political and Security Committee: A Case Study in Supranational Inter-Governmentalism", Les Cahiers Europeens de Sciences Po., No 01/2010

[7]" Comprendre la crise de la dette", Politique etrangere, Vol. 77- no 1, Άνοιξη 2012, Institut Francais des relations internationales

[8] Shelden, Zachary, "*The European Debt Crisis and American Security Policy", Strategic Studies Institute, 2012*

[9] Valasek, Tomas, "*Surviving Austerity: The Case for a New Approach to EU Military Collaboration"*, Center for European Reform, 2011

Συμπερασματικά

Η αυγή της δεύτερης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα αναδεικνύεται σε κρίσιμη περίοδο για τη θέση της Ε.Ε. στο σύγχρονο διεθνές σύστημα αλλά και για το τελικό αποτέλεσμα της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Η κρίση χρέους και οι συνακόλουθες άμεσες και έμμεσες συνέπειες στις οικονομικές δομές της Ε.Ε. και στους μηχανισμούς της Ενιαίας Αγοράς έχει επηρεάσει αρνητικά την ανερχόμενη πορεία της στο διεθνές πολιτικό και οικονομικό σύστημα, περιορίζοντας παράλληλα την ισχύ των μέσων με τα οποία ασκεί εξωτερική πολιτική και διαμορφώνει το περίγραμμα των εξωτερικών της σχέσεων. Οι μεταρρυθμίσεις που έχουν πραγματοποιηθεί μέσω της δημιουργίας του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας και της αυστηροποίησης των κοινών δημοσιονομικών κανόνων (Six Plus Pact) έχουν καταφέρει να συγκρατήσουν ορισμένες αρνητικότερες συνέπειες, οι οποίες προέκυψαν από την κρίση αλλά δεν έχουν επιτύχει ακόμη να δώσουν πειστική απάντηση στις αγορές και στους εταίρους της Ε.Ε., αναφορικά με τη βιωσιμότητα και τη δυναμική του Ευρωπαϊκού μοντέλου.

Παρά τη μείωση της επιρροής και της ισχύος της κατά την περίοδο 2008-2013, η Ε.Ε. παραμένει ένα από τα ισχυρότερα οικονομικά και πολιτικά μπλοκ του πλανήτη. Οι αδυναμίες και οι προβληματικές που εντάθηκαν κατά την εν λόγω περίοδο, κατέστησαν αναγκαία την πραγματοποίηση μεταρρυθμίσεων προκειμένου η πορεία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης να είναι συνεκτική και συμμετρική. Οι ολοένα μεταβαλλόμενες συνθήκες του παγκόσμιου χρηματοοικονομικού συστήματος, η ένταση της παγκοσμιοποίησης και οι συνεχείς γεωπολιτικές ανακατατάξεις, θέτουν συνεχή διλήμματα ως προς την ικανότητα της Ε.Ε. να προσαρμοστεί σε αυτούς τους εξωτερικούς παράγοντες.

Οι επόμενες δεκαετίες θεωρούνται κρίσιμες ώστε να καθορίσουν την θέση της Ε.Ε. ως δύναμης στο διεθνές σύστημα και ιδιαίτερα αν θα παραμείνει μία παγκόσμια πολιτική και οικονομική δύναμη όπως αναπτύχθηκε τις προηγούμενες δεκαετίες ή θα μετασχηματιστεί σε κάτι άλλο. Η αποτελεσματική και ολοκληρωμένη αντιμετώπιση των συνεπειών της κρίσης χρέους σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο και η μεταρρύθμιση των οικονομικών δομών της Ε.Ε. αποτελούν την κύρια συνθήκη, ώστε να αποκατασταθεί η βιωσιμότητα και η αξιοπιστία του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, ιδιαίτερα στην εικόνα που έχουν αναπτύξει για αυτήν οι διεθνείς εταίροι της. Επιπρόσθετα αυτές οι οικονομικές δομές αποτελούν την βάση του συγκριτικού πλεονεκτήματος της Ε.Ε. ως παγκόσμια δύναμη, της οικονομικής και εμπορικής ισχύος που αποτελεί την αιτία της πολιτικής και διπλωματικής θέσης που κατέχει η Ένωση στους διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς. Η μεταρρύθμιση του κοινοτικού προϋπολογισμού, η ενοποίηση της οικονομικής πολιτικής και η μείωση οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων αποτελούν κύριες προϋποθέσεις ώστε η Ε.Ε. να θεωρηθεί ένα ενιαίο οικονομικό μπλοκ στο σύγχρονο διεθνές οικονομικό σύστημα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ernst & Young, (2012), "Making the right moves: Global Banking Outlook 2012-2013".

Gros, Daniel, Giovannini, Alessandro, Ivan, Paul, Valliente, Diego, Kaczynski Maciej, Piotr, (2012), "External Representation of the Euro Area", Directorate General for Internal Policies-Policy Department

Howrth, Jolyon, (2010), "The Political and Security Committee: A Case Study in Supranational Inter-Governmentalism", Les Cahiers Europeens de Sciences Po., No 01/2010

Institut Francais des relations internationals , (2012), " Comprendre la crise de la dette", *Politique etrangere*, Vol. 77, No 1.

Shelden, Zachary, (2012) "The European Debt Crisis and American Security Policy", Strategic Studies Institute.

Strategic Trends (2012) Key Developments in Global Affairs-Center for Security Studies

Valasek, Tomas, (2011) "Surviving Austerity: The Case for a New Approach to EU Military Collaboration", *Center for European Reform*

www.tovima.gr

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

ΕΛΙΑΜΕΠ ELIAMEP
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
HELLENIC FOUNDATION FOR EUROPEAN & FOREIGN POLICY

Λεωφ. Βασιλ. Σοφίας 49, 10676 Αθήνα | Τηλ. +30 210 7257 110 | Fax +30 210 7257 114 | E-mail eliamep@eliamep.gr